

— "Wat er ook gebeurt, altijd blijven lachen!"

FRANS HALS

Gezin: vader is lakenwever, broer Dirck kunstenaar. Frans trouwt zelf 2 keer en heeft 14 kinderen

Verhuisd: 1585 met ouders en broer naar Haarlem

Opleiding: van schilder Karel van Mander

Specialiteit: het portret, bij voorkeur vrolijke, gewone mensen

Lievelingskleding: witte kanten kraag

Talent: snel en losjes schilderen met weinig details

Techniek: olieverf op paneel. Soms grof, soms heel fijntjes geschilderd
Bekendste kunstwerken: *De lachende cavalier* uit 1624 en *Malle Babbe*, 1634

FRANS

HALS

(ANTWERPEN 1583 - HAARLEM 1666)

DE SCHILDER VAN
LEVENDIGE PORTRETTELEN,
MET ÉCHTE MENSEN

Smile!

KUNSTHELD

meester in het schilderen van een echte lach. Frans schildert vlug en losjes met een 'snelle toets' en grove verfstroken. Hij kiest voor alledaagse onderwerpen: een muzikant, spelende kinderen of een lachende boer. Echte mensen, met emotie en karakter. Dat was toen heel bijzonder en nieuw.

Naar Frans Hals, *Zelfportret*, ca. 1650, olieverf op paneel, 34,3 x 25,4 cm. Indianapolis Museum of Art

De koning van de lach

Meesterlijk, zoals Frans Hals lachende of glimlachende mensen kan schilderen. Dat weet iedereen in zijn tijd, al moeten ze er ook wel even aan wennen, die lachende gezichten op zo iets serieus als een geschilderd portret. Dat snapt Frans Hals ook wel. Lees maar wat hij zegt als hij van het schuttersgilde De Cluveniers de opdracht krijgt om een portret van ze te maken. 'Heren van De Cluveniers! Ik wil u bedanken voor al het vertrouwen in mij. Ik vind het een grote eer om een portret van u allen te maken. Maar u weet misschien: ik ben geen liefhebber van saaie, statige groepsportretten zoals je ze altijd ziet. Ik schilder alleen naar het leven. Daar bedoel ik mee: zoals het in het echt is. Ik wil schilderijen maken met levende mensen!' Bulderend gelach, dat is de reactie van de mannen die hij gaat schilderen. Frans schrikt er wel een beetje van; wordt hij nou uitgelachen? Heeft hij iets verkeerd gezegd misschien? Was het toch op het verkeerde moment vandaag? De officieren van de schutterij zijn tenslotte al drie dagen lang aan het feesten en drinken – de stemming zit er goed in. Eén van de heren wil weleens weten of ze het nu goed begrepen hebben: 'Hahaha mijnheer Hals, u bent een

'Ik ben geen liefhebber van saaie, statige groepsportretten zoals je ze altijd ziet. Ik schilder alleen naar het leven; zoals het in het echt is. Ik wil schilderijen maken met levende mensen!'

grappenmaker! Levende mensen op een schilderij! Hoe krijgt u dat voor elkaar? Gaat u ons één voor één op het doek plakken met lijm? Dat zou wat zijn. Als schutters, gewapend met een musketgeweer, moeten we hier in de stad de orde bewaken op straat. Niet de kunst aan de muur ... Ik lach me dood! Frans probeert beleefd te blijven. Het zijn tenslotte zijn klanten! 'Heren, mag ik het tóch proberen? Als u straks het schilderij ziet, begrijpt u vast en zeker wat ik bedoel. Eerst ga ik u alleen maar observeren. Dat is: kijken wat ik zie. Als ik u zo bekijk, dan wil ik een portret van jullie maken zoals jullie hier echt zitten: feestend, lachend, lekker eten op tafel, vrolijk van de wijn. Dat mag je toch best op het schilderij zien? Dan gaan jullie leven! Jullie worden warme persoonlijkheden in plaats van gladgestreken smoelen, of stijve koppen totaal zonder emotie. Vindt u dat goed?'

Kolonel Vooght, de baas van de schutterij, weet het nog niet. Hij heeft zijn bedenkingen: 'Luister mijnheer Hals, ik hou best van uw manier van schilderen, een beetje grof en zo, met dikke streken. Maar ik wil dus geen ordinair kermisportret met lachende mannen. Stel je voor: een doek van bijna drie meter met breeduit grijnzende officieren en grinnikende luitenants? Niemand zal ons dan nog serieus nemen als soldaten. Dat zou toch een schande zijn? Nee, bewaart u die specialiteit van u maar voor de dorpsgek, die houdt wel van lachen. Dienstbode, schenk nog eens wat wijn in, we krijgen er dorst van!' Nog een keer klinkt er bulderend gelach in de kamer. Nu nog wat uitbundiger dan de eerste keer.

De moed zakt Frans in de schoenen, maar hij geeft nog niet op. Hij heeft iemand nodig die een goed woordje voor hem kan doen. Zijn vriend Adriaen Matham is vaandeldrager van het gilde. Die kan hem misschien helpen, hij is zelf ook tekenaar en graveur. Hij is ook op het feest. Adriaen heeft het al door en knipoogt naar Frans, alsof hij wil zeggen: laat mij maar even. 'Collega's van de schutterij. Mag ik er wat over zeggen? Als ik mijnheer Hals goed begrijp, wil hij juist het beste van ons laten zien op dit schilderij. Laten we hem daarbij helpen. Zeg het maar Frans, waar moeten we gaan zitten?'

Frans ruikt zijn kans. Ze zijn aan het werk! Hij nodigt de kolonel uit om aan het hoofd van de tafel te zitten. De twee kapiteins op de stoelen naast de kolonel. De vaandeldragers met hun vlag ergens tussen de anderen, een beetje verspreid. Eentje links voor de tafel, eentje linksachter, eentje rechtsachter. Dat is beter voor het plaatje, denkt Frans dan al. Hij wil ook een beetje actie zien! 'Kapitein de Wildt, ik hoorde dat het traditie is dat één van de kapiteins het vlees moet aansnijden. Wilt u dat even doen?'

Even is het rommelig. De mannen schuifelen door de kamer. Dan zitten alle officieren op hun plaatsen. Frans heeft de eerste strepen verf al op het doek gezet. 'Praat u maar rustig door hoor. Dit is nog maar een eerste schets, daarmee geef ik uw plek en uw houding alvast aan.' Vandaag wil hij alleen het totaalplaatje schetsen – hij zet met grove en brede

'Nee, bewaart u die specialiteit van u maar voor de dorpsgek, die houdt wel van lachen. Dienstbode, schenk nog eens wat wijn in, we krijgen er dorst van!'

lijnen de compositie op het doek. Om de gezichten van iedereen heel precies te schilderen, of de kleren, daarvoor nodigt hij ze later wel bij hem thuis uit. Hij ziet nu al dat het mooi wordt: een groepje heren aan de linkerkant, een groepje rechts. In het midden zit de kapitein met het mes. Dat is een prach-

tige verbinding, een soort brugje tussen de twee losse groepen links en rechts van hem. De kolonel aan het hoofd van de tafel houdt zijn glas omhoog. Hij brengt een toast uit: proost mannen!

Dat gaat de goede kant op. Frans wil toch nog even wat veranderen. 'Mijnheer Loth daar achteraan, kunt u uw glas omgekeerd vasthouden? Ondersteboven dus? Zo laten we zien dat jullie je verstandig en zuinig gedragen: drinken met mate, weten wanneer het genoeg is. Dat glas wordt dan een mooi symbool van matigheid.' Daar moet iedereen weer verschrikkelijk om lachen. Kapitein Warmont legt uit wat er zo grappig aan is: 'Matig zijn? Dat is een lollig idee. Dorstig zijn, zul je bedoelen! We weten dat het stadsbestuur vindt dat we minder moeten eten en drinken. Maar dat vinden wij niet. Dit is ons grote feest, een keer in de drie jaar, als alle officieren afscheid nemen van drie jaar werk als verdedigers van de stadsmuren. Dan heb je toch zeker wel een glaasje wijn verdiend? Kunt u er niet een symbool van trouw en eerlijk gedrag als stoere soldaat van maken? Dat past iets beter bij ons.'

Frans laat het maar zo. Hij gaat niet meer met die lastpakken in gesprek. Hij maakt snel de schets af. In zijn atelier gaat hij verder werken aan alle gezichten, van iedereen persoonlijk. En zo gebeurt het. Elf officieren komen naar het atelier van Frans Hals om een middagje te zitten als model. In 1627 is het klaar. Frans zet zijn handtekening onder een prachtig en levendig schuttersstuk. Het heet *Feestmaal van officieren van de Cluveniersschutterij*. Bijna iedereen kijkt serieus. Maar twee mannen staan er op met een dikke glimlach. De ene is zijn vriend Adriaen, de vaandeldrager. Frans Hals kon het toch niet laten!

Detail van *Twee lachende jongens*, ca. 1628, olieverf op doek, 69,5 x 58 cm. Hofje van Aerden, Leerdam

Lachende jongen, ca. 1625, olieverf op paneel, hoogte 30,45 cm. Mauritshuis, Den Haag

SMILE

Lachen als je samen op de foto gaat. Met een lach op een schilderij staan. Dat is nu allemaal heel gewoon. Maar in de 17^e eeuw niet! Mensen wilden laten zien dat ze belangrijk en welvarend waren. Dat moest met een serieus portret. Ernstig kijken dus. Wat Frans Hals deed was helemaal nieuw. Hij trok zich niks aan van de traditie en begon lachende mensen te schilderen. Of ze nou rijk en beroemd waren of niet. Een deftig huwelijksportret of schuttersstuk met lachende mannen en vrouwen. De dorpsgek Malle Babbe en de dronkenlap in de kroeg krijgen een grote grijns. Frans Hals kon eigenlijk alle soorten lach heel echt maken: glimlach, schaterlach, gekke grimas of blij grijns. Zo goed, dat je zelf gaat glimlachen als je ernaar kijkt.

Wahaha!

... DE GEZICHTEN DIE HIJ SCHILDEERT, ALLEMAAL VAN ÉCHTE MENSEN ZIJN, ZOALS JE ZE IN HET ECHT TEGEN KUNT KOMEN.

HOE FRANS HALS SCHILDERDE, was voor die tijd heel opvallend. ROMMELIG en met vegen verf die duidelijk zichtbaar zijn. NIET HEEL NETJES DUS.

Van heel dichtbij lijkt het een RATJETOE van verflodders en dikke strepen. Maar als je achteruitloopt en van een afstandje kijkt, zie je ineens wat het voorstelt. Die klodders lijken dan pas op een hand, een mouw of een kan.

NOG IETS OPVALLEND:

Frans wachtte niet tot de eerste laag verf was opgedroogd. Hij penseelde vaak de volgende verfstreek in de verf die nog nat was. Je krijgt dan een speciaal effect, omdat de oude en de nieuwe laag met elkaar mengen, een beetje door elkaar gaan lopen. Dat noemen we 'nat-in-nat' schilderen. Dat doen schilders van nu wel vaker, maar in de tijd van Frans was het heel bijzonder. Echt gewaagd!

Bewerking van Frans Hals, *Zelfportret*, ca. 1650, olieverf op paneel, 34,3 x 25,4 cm. Indianapolis Museum of Art

Frans specialiseerde zich in het schilderen van portretten.

RIJKE HAARLEMMERS, soldaten, belangrijke bestuursleden, alles in opdracht.

MET GELD KON FRANS HELAAS NIET OMGAAN.

Zijn schulden probeerde hij af te betalen met spullen uit huis: een bed, een kast of een van zijn eigen schilderijen.

Voor een schuttersportret vroeg Frans ongeveer 60 gulden,

NOG GEEN 30 EURO

dus. Dat lijkt nu misschien weinig, maar toen was dat echt een groot bedrag! Ga maar na: een timmerman verdiende in die tijd in een heel jaar ongeveer 200 gulden.

VINCENT VAN GOGH

was een groot fan van Frans Hals! Hij bekeek al zijn schilderijen en was vooral onder de indruk van zijn schetsende manier van schilderen en alle verschillende tinten zwart die hij gebruikte ...

WEL 27 SOORTEN ZWART!

DAT KAN IK OOK!

KIJKEN ZONDER
TE LACHEN. OOK NIET
EVEN GLIMLACHEN!

Deze is makkelijk. Bekijk op je gemak deze lachende portretten van Frans Hals. Lukt het je om ernstig te blijven kijken? Hier word je toch blij van?

TOVER EEN GULLE LACH OP JE BLAADJE PAPIER

Als je zo naar de schilderijen van Frans Hals kijkt, lijkt het zo makkelijk. Iemand schilderen die aan het lachen is. Dat kan ik ook, zou je denken. Maar dat valt even vies tegen! Probeer het zelf maar eens. Pak een oude vakantiefoto, of zoek een selfie met iemand die er lachend op staat. En probeer precies diezelfde lach te vangen in een tekening. Met potlood of met verf, dat maakt niet uit. Ben je klaar? Zoek dan de verschillen met het origineel. Lachen toch? Toch nog maar even oefenen.

Details uit: *Het lachende kind*, jaartal onbekend, olieverf op paneel, 32,5 cm. Finnish National Gallery; *Jonge man en vrouw in een herberg* [Junkheer Ramp en zijn gellide 1], 1623, olieverf op doek, 105,4 x 79,4 cm. Metropolitan Museum of Art, New York; naar Frans Hals, *Lachende jongen*, 17e eeuw, olieverf op paneel, 33,7 x 31,1 cm. Detroit Institute of Arts